

POSUDEK OPONENTA DISERTAČNÍ PRÁCE

Jméno a příjmení doktoranda: **Mgr. Petra FORMÁNKOVÁ**
Studijní obor: Prevence, náprava a terapie zdravotní a sociální problematiky dětí, dospělých a seniorů
Oponent disertační práce: **prof. PhDr. Beáta Balogová, PhD.**
Školitel disertační práce: JUDr. Martin Šimák, Ph.D.
Název disertační práce: **Vybrané aspekty rozvoje pečovatelské služby v České republice**

Aktuálnost' zvolenej témy: Školitel' dizertačnej práce JUDr. Martin Šimák, Ph.D. zvolil aktuálnu tému dizertačnej práce, čo potvrdila aj odborová komisia doktorandského štúdia jej schválením pre riešenie v kontexte Prevencie, nápravy a terapie zdravotnej a sociálnej problematiky detí, dospelých a seniorov. Vo vz'ahu k doktorandke ju hodnotím z pohľadu jej uchopenia a adresného spracovania v súlade s požiadavkou jej aktuálnosti v podmienkach predmetného odboru. Zvolenú tému považujem za vysoko aktuálnu vzhľadom k celospoločenskej a vedeckej požiadavke jej spracovania v podmienkach *Českej republiky*, kedy problematika rozvoja opatrovateľskej služby nadobúda významné uplatnenie v praxi sociálnych a zdravotných služieb s akcentom na kontext deinštitucionalizácie a rozvoja komunitnej starostlivosti. Práca tak rešpektuje národný, ale aj medzinárodný kontext a je spracovaná per extensum v kontexte národných akčných plánov a dokumentov *Rady Európy*.

Stanovené ciele a hypotézy: Autorka dizertačnej práce v abstrakte charakterizuje cieľ dizertačnej práce: „*nájsť vzťah medzi vybranými aspektmi opatrovateľskej služby (územným profilom, legislatívnou zmenou a profilom organizácie poskytujúcou opatrovateľskú službu) a rozvojom opatrovateľskej služby (zvyšovanie počtu užívateľov, zvyšovania využívania úkonov, rozvojom časovej a územnej dostupnosti služby, rozvojom ponuky fakultatívnych služieb, zvyšovaním kvality poskytovaných služieb a zlepšením systému financovania)*“; v úvode prezentuje, že výskumným cieľom práce „*bolo nájsť vzťah medzi vybranými aspektmi opatrovateľskej služby a rozvojom opatrovateľskej služby*“ – bez širšej argumentácie a špecifikácie. Toto dvojité vymedzenie všeobecného cieľa je máťúce. Hlavný cieľ empirickej časti práce uvedený na s. 54 je totožný s formuláciou cieľa v úvode. Avšak parciálne ciele uvedené na s. 56 v plnej miere nekorešpondujú s hlavným cieľom (autorka sa v nich viac zameriava na *Zákon o sociálnych službách č. 108/2006 Sb.*, aj keď on s danou problematikou

nevyhnutne súvisí). Hlavná hypotéza a čiastkových hypotéz boli jasne formulované a korešpondujú s cieľom práce a so zvolenými stratégiami výskumu. Autorka v predmete práce jasne vymedzuje a operacionalizuje základné pojmy, čím autorka nielen že rešpektuje základnú metodológiu výskumu, ale zároveň jej samotná operacionalizácia ponúka hlbšiu penetráciu do zvolenej problematiky.

Metodika: výber metód teoretickej a empirickej práce bol veľmi dobrý. Ich aplikácia už vykazuje niektoré nedostatky, tak v teoretickej, ako aj empirickej časti. V teoretickej rovine autorka využíva metódy analýzy, syntézy, indukcie, dedukcie, komparácie a pod. Avšak v predmetnom teoretickom spracovaní je žiaduca vyššia miera generalizácie po jednotlivých subkapitolách a jej prepojenie na empirickú časť práce a proporcionálne spracovanie jednotlivých kapitol. V empirickej časti autorka volila kombináciu kvantitatívnej a kvalitatívnej výskumnej stratégie – zmiešaný výskum s primárnou a sekundárnou analýzou, ktorého predmetom bolo „*identifikovať vybrané aspekty ovplyvňujúce rozvoj opatrovateľskej služby pre seniorov a osoby so zníženou sebestačnosťou*“. Pre deskripciu a analýzu miery závislosti premenných povedané slovami autorky boli zvolené kvantitatívne metódy – rozhovor. Pre hlbšie pochopenie vzťahu medzi vybranými aspektmi opatrovateľskej služby bola zvolená kvalitatívna metóda (analýza štatistických ukazovateľov (ČSÚ, ÚZIS, MPSV ČR). Výskumné nástroje zvolené v empirickej časti výskumu boli vybrané vhodne a koncipované s dôrazom na analyzované dokumenty a na vekovú štruktúru respondentov a respondentiek výskumu. Pri popise výskumnej vzorky, by sa v časti 1. žiadalo konkrétnejšie popísať výskumný súbor, nielen opätovne uviesť, že išlo o sekundárnu analýzu dát.

Spracovanie získaných dát, výsledky: hodnotiac obe zvolené stratégie výskumu možno rezultovať, že kvantitatívna stratégia vykazuje vyššiu mieru penetrácie oproti kvalitatívnej stratégii. Kvantitatívna časť výskumu zodpovedá štandardným požiadavkám metodologického spracovania s jasným vyústením do základných interpretácii získaných výsledkov. Komparujúc tento koncept s kvalitatívnou časťou možno rezultovať, že táto vykazuje niektoré nedostatky, jednak v metodologickom, ako aj interpretačnom koncepte. Napriek tomu je oceňujúce, že autorka si zvolila kombinovaný výskum (avšak ponúkam možnosť, že mohla uvažovať vzhľadom na predmetnosť témy o integrovanom výskume).

Záver (vrátane odporúčaní pre prax): na jednej strane je oceňujúce, že autorka pri spracovaní práce vychádza zo širokého spektra zdrojov a predloženú prácu spracováva na 140

stranách (široké teoretické spracovanie poslúžilo autorke ako bazálna konceptuálna línia). Vhodnejším by bolo hutnejšie spracovanie textu s adresnejšou analyticko-syntetickou koncepciou, čo by zodpovedalo požiadavkám vedecko-výskumnej komunikácie. Z koncepcného hľadiska by bolo vhodné prepájanie jednotlivých kapitol a subkapitol s výraznejšou mierou generalizácia (uvádzanie plných zdrojov pod čiarou zbytočne zvyšuje počet strán textu, adresnejšie by bolo zaradenie Harvardského systému citovania do textu). Kvalitnejšiu podobu spracovania má empirická časť práce.

Od s. 111 doktorandka ponúka diskusiu, jednak ako diskusiu k jednotlivým čiastkovým cieľom a jednak vo všeobecnosti. Táto diskusia má skôr deskriptívny charakter aj v súvislosti s formuláciou čiastkových cieľov (ich prepojenosť bola podrobnejšie hodnotená v časti stanovené ciele a hypotézy). V závere práce autorka ponúka smery výskumného procesu, ktoré by bolo žiaduce vymedziť v úvode a v metodológii, diskusii a odporúčaniach ich plňšie uplatniť. V závere absentujú explicitne vymedzené odporúčania pre teóriu a prax predmetného odboru.

Významným benefitom predloženej dizertačnej práce je komplexné mapovanie stavu danej problematiky v podmienkach *Českej republiky*.

Práca s literatúrou: za závažné nedostatky v tomto type práce možno považovať nerešpektovanie českého pravopisu. Práca obsahuje viaceré pravopisné chyby (tak v texte, ako aj v prílohách). V súvislosti s požiadavkami etiky citovania autorka v plnej miere nedodržiava platnú normu STN 690: 2012. Autorka v zozname bibliografických odkazov predkladá bohaté množstvo monografických, časopiseckých, zborníkových a internetových zdrojov, čo zodpovedá kritériám kladeným na tento typ práce z pohľadu školiaceho pracoviska, dokonca presahuje túto požiadavku. Celkovo práca obsahuje cca 200 zdrojov. Je spracovaná na 140 stranách textu s početnými prílohami.

Nové poznatky, ktoré boli dosiahnuté v dizertačnej práci: práca Mgr. Petry FORMÁNKOVEJ spracovaná pod odborným vedením JUDr. Martina Šimáka, Ph.D. je významným prínosom pre spracovanie analyticko-komparatívnej analýzy sociálnych služieb pre seniorov v Českej republike a pre odbor Prevencie, nápravy a terapie zdravotnej a sociálnej problematiky detí, dospelých a seniorov. Významnosť tohto spracovania prináša mnohé benefity pre viaceré oblasti. Z celospoločenského hľadiska postmodernej doby spojennej s vysokou mierou humanizácie problematika sociálnych služieb nadobúda na významnosti. Pre samotnú autorku je to hlboký záujem o predmetnú problematiku, ktorého

výsledkom je podrobný analytický koncept, ktorý posluži ako bazálna základňa pre ďalších výskumníkov. Avšak najvýznamnejším prínosom tejto práce je rozvoj samotnej vednej oblasti. Interpretáčnej prístupy a ich pluralita v reflexii a analýze problematiky patrí k pozitívnej stránke spracovanej problematiky.

Pripomienky pre autorku a školiteľa dizertačnej práce je možné ponúknuť doplňujúce pohľady v záujme efektívnejšieho spracovania a aplikovania danej problematiky: v teoretických východiskách jasne vymedziť konceptuálne teoretické východiská v zmysle teórii, smerov a škôl odbornej tématiky; významnejšie rešpektovať zásady metodológie výskumu (pripomienky boli vyjadrené v časti metodika); rešpektovanie rodovo citlivého prístupu, tak v teoretickej, ako aj empirickej časti práce. Autorke dávam dve otázky:

1. *Adresnejšie aplikujte výzvy vládneho projektu Podpora procesu deinštitucionalizácie a transformácie systému sociálnych služieb na vami zistené výsledky.*
2. *Explicitne vymedzte ďalšie odporúčania pre teóriu a prax daného odboru s ich prepojením na teoretické smery či prístupy.*

Celkové hodnotenie: predložená dizertačná práca Mgr. Petry FORMÁNKOVEJ spĺňa požiadavky kladené na tento typ kvalifikačnej prác. Rezultujúc možno konštatovať, že doktorandka pracovala systematicky a konceptuálne pod vedením svojho školiteľky pri analyzovaní danej problematiky. Autorka preukázala vysokú mieru osobnej angažovanosti a dizertačnú prácu (až na niektoré nedostatky) spracovala na veľmi dobrej odbornej úrovni a po jej náležitej obhajobe navrhujem udelenie akademického titulu Ph.D.

Prácu odporúčam k obhajobe.

Prešov, 2. septembra 2014

prof. PhDr. Beáta Balogová, PhD.

oponentka dizertačnej práce

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Zdravotně sociální fakulta

POSUDEK OPONENTA DISERTAČNÍ PRÁCE

<i>Jméno a příjmení doktoranda:</i>	Mgr. Petra FORMÁNKOVÁ
<i>Studijní obor:</i>	Prevence, náprava a terapie zdravotní a sociální problematiky dětí, dospělých a seniorů
<i>Oponent disertační práce:</i>	doc. Mgr. PaedDr. Jan Michalík, Ph.D.
<i>Školitel disertační práce:</i>	JUDr. Martin Šimák, Ph.D.
<i>Název disertační práce:</i>	Vybrané aspekty rozvoje pečovatelské služby v České republice

Předložená disertační práce mapuje segment pečovatelské služby v ČR a snaží se hledat vybrané odpovědi na některé otázky jejich současné a možné budoucí existence. Slovy autorky z úvodu práce: „výzkumným cílem DP bylo nalezení vztahu mezi vybranými aspekty pečovatelské služby a rozvojem pečovatelské služby“.

Z pohledu společenské „užitečnosti“ lze zvolené téma hodnotit jako potřebné – reflektující soudobý vývoj ve společnosti a úzký vztah popisovaného tématu s demografickým vývojem v ČR.

Základní otázkou pro oponenta se v průběhu posuzování stane hledání odpovědí na zvolenou výzkumnou otázku – cíl. resp. to, zda a jak se autorce zvolený cíl podařilo naplnit.

Jestliže tedy šlo o nalezení vztahu mezi vybranými aspekty pečovatelské služby a jejím rozvojem, potom je třeba zde uvést, které aspekty měla autorka na mysl. Řadí mezi ně: územní profil, legislativní změnu a profil organizace poskytující pečovatelskou službu. Uvedené aspekty poté porovnává s údaji o vývoji počtu uživatelů, míru využívání úkonů, rozvoji časové a územní dostupnosti služby, zvyšování kvality poskytovaných služeb a konečně i daném systému financování.

Zvolen byl smíšený design výzkumu.

Dizertační práci autorka předložila v rozsahu 160 stran. Její teoretická část zahrnuje 53 stran textu. Text teoretické části práce velmi silně akcentuje zdrojové publikace, citace jsou časté, po formální stránce v pořádku. Snad jen s určitou drobnou výhradou k běžnému „citování téže práce opakovaně na jedné straně textu“. (nejedná se o nic „zakázaného“ – nicméně je otázkou, zda téma na str. 28, 31 či 38 nebylo možno proložit i dalšími zdroji). Za neobvyklé považuji uvedení (dle oponentova názoru) dílčích kapitol práce jako podkapitol. Formálně práce sestává ze dvou kapitol a dílčích podkapitol (uvedení 1.1 a 1.2 ad...). Možná jde o úzus daný pracovištěm, na němž je práce zpracovávána, dosud jsme se však setkávali více s pracemi,

kteře v prvňích třeř – pětĩ kapitolách deskřibovaly zkoumané téma – a prokazovaly autorovu dovednost v práci s prameny. A to nejen na domovském pracovišti oponenta, ale i na fakultách v Bratislavě, Krakově, Ostravě, Praze či Hradci Králové. Opět – jedná se o díleĩ připomínku – není zásadní.

Teoretická část práce sestává ze 4 podkapitol.

Dále bude pozornost věnována popisu této části práce.

První teoretická kapitola se zaměřuje na deskřipci sociální politiky v kontextu sociálních služeb. Zde díleĩ námět jazykový – pojem sociální politika jako takový je spíše obecný a svého nadřazený pojmu „sociální služby“. Otázka zda by nebylo vhodnějšĩ název kapitoly 1.1 (s. 5) změnit na „sociální služby v kontextu sociální politiky“ – případně „aspekty – faktory atd. sociální politiky v rámci sociálních služeb“ apod. Oponent se však domnívá, že název této subkapitole dává i obsah této části. De facto téměř celá pojednává o pojmu „sociální stát“ – a přináší stručný přehled nedávného a současného pojetí jeho tzv. krize – resp. přístupů a hodnocení autorů řešících tento problém. Faktem zůstává, že sociální stát – a sociální politika jako jeho nástroj – se měly stát názvem a tím i přiznaným leitmotivem této subkapitoly.

Na str. č. 7 se setkáváme (poprvé v práci) s možná až přílišným zjednodušením složitých problémů. Co má oponent na mysli oním zjednodušením. Např. jde o tvrzení (s. 8), že „sociální služby jsou ze všech možných hledisek hlavním nástrojem sociální politiky“. Právě nedostatečné vymezení pojmu sociální politika vyvolává otázky, zda toto tvrzení (ne autorky) ale Jabůrkové a Srnové reálně vystihuje vztah rozsáhlého společenského systému zvaného „sociální politika“ a díleĩho subsystému veřejných služeb – zde sociálních.

Díleĩ připomínku musí oponent uplatnit i k názvu subkapitoly na str. 8 „Makroekonomická výkonnost ve vztahu k sociální politice“.

Titulek hovoří o makroekonomické výkonnosti – obsah pak již „jen“ o hospodářské politice. Lze tím sice myslet totéž - ale zcela identický obsah ty pojmy nemají – a v DP by měly být pregnanterněji odděleny.

Na tomto místě i marginálie k jazykové úrovni práce a případných chybám a překlepům. Oponent není expert na korekturu jazykovou – nicméně se domnívá, že práce je zpracována v tomto ohledu poctivě - přiměřeně. Chyby se vyskytují ve velmi malé míře – např. v úvodu práce autorka používá slovo „autor“ – ve vztahu ke své osobě – dále již správně autorka. Na str. 9 v pátém řádku odspodu je chybějící l ve slově nemohla apod. Jedná se však o drobnosti, které kvalitu práce nesnižují.

Pro oponenta většĩ problém představuje použití jazykového kliše mediálního světa „být o něčem či být o tom“. Autorka jej použila na str. 10, kde tvrdí, že „sociální služby jsou v prvé řadě o podpoře aktivního života“.

Oponent nezná současné stanovisko ústavu pro jazyk český k rozšíření tohoto (ještě před dvěma lety kritizovaného) nešvaru. Vzhledem k jeho věku se mu však hrubě nelíbí. (Ale je možné, že se jedná o doslovnou citaci jiných autorek...)

K této části odborná připomínka:

Na str. 10 je citace uvedena jako č. 43 – uveden autor MUNDAY – ovšem textu je uvedena „publikace Antonena a Sipili“ – tolik formální problém. Obsahový spočívá v tvrzení, že „středoevropský subsidiární model - největším poskytovatelem – myšleno sociálních služeb – je neziskový sektor“. Toto je velmi, velmi odvážné tvrzení – zahrneme-li do pojmu střední Evropa země jako ČR, Polsko, Slovensko, Maďarsko, Rakousko... Autorka mohla podat zpřesňující komentář vysvětlující stanovisko (kterých?) autorů.

Konečně v sérii připomínek nikterak zásadního charakteru – ale přece jen při hodnocení DP nutných – je třeba pokračovat na tvrzení uvedené na str. 11, kde je použito jiné klíše velmi hojně se vyskytující a to, že „v zemích EU“ mají oproti ČR sociální služby zpravidla širší pojetí.... Ony země EU zahrnují i Bulharsko, Litvu či Rumunsko – namátkou – a uvedené tvrzení je přinejmenším diskutabilní.

V části 1.2.1 autorka uvádí přehled různých problémů, které jsou součástí tzv. vývojových trendů v sociálních službách – zde již přechází na sociální služby pro seniory a osoby se sníženou soběstačností. Zde připomínka oponenta působícího sice také v sociálních službách – ale přeci jen z pohledu jiné vědy než „čisté“ sociální práce (právo, speciální pedagogika). Použitý termín „osoby se sníženou soběstačností“ – by bylo lze vysvětlit v textu – není zcela obvyklý. Ale co více – vyvstává otázka po významu termínů v práci používaných „senioři a osoby se sníženou soběstačností“. Buď onen druhý termín míří na osoby se zdravotním znevýhodněním (omezením, postižením apod.), nebo spíše má zahrnovat i tu ČÁST seniorské populace, které v důsledku – opět – zdravotního omezení – má i ona „sníženou soběstačnost“.

V této části by oponent přivítal zhodnocení uvedených „národních dokumentů“. Jestliže cituje Vítovou – „dochází k řadě opatření“ – potom z poznatků oponenta vyplývá, že vždy téměř polovina proponovaných cílů není v době „platnosti“ daného dokumentu naplněna. De facto lze je takto většinou převzít a zasadit do dalšího „střednědobého výhledu“. To ovšem není nedostatek práce či autorky, ale obecně veřejné správy u nás.

V podkapitole č. 1.2.1.1 autorka popisuje tzv. neformální péči (jak se v sociální práci uvyklo uvádět) o osoby seniorského věku. Kapitulu považuji za poctivě a přehledně zpracovanou – a nabízí se otázka k diskusi v rámci obhajoby:

Na str. 18 – 19 jsou rozebírány dva „krajní“ pohledy na péči rodinných příslušníků: soukromá věc rodiny vers. de facto individuální výkon „veřejné péče či veřejných služeb“. Oba přístupy nemají v sobě jen onen ekonomický impuls pro jejich řešení (část odborné veřejnosti vidí v této formě jedinou možnost ufinancování péče o vzrůstající počet osob staršího věku závislých v určité formě a rozsahu na podpoře a péči jiné osoby). Mají i aspekt etický. Kombinace těchto dvou přístupů skýtá velký prostor pro hodnocení a rozbor. Autorka – na základě sepsané práce – je takové diskuse a výkladu nepochybně schopna. Poslední část druhé podkapitoly se zabývá teoretickými východisky sociální práce se seniory.

Třetí podkapitola zpracovává poznatky týkající se již přímo pečovatelské služby. Opět dochází k deskripci vývoje pečovatelské služby a to (v různých etapách) v letech 1900 – 2006 a poté současný vývoj daný zejména přijetím zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.

V souvislosti s uvedením zákona č. 100/1988 Sb. by bylo lze uvést, že de iure se stal pramenem úpravy vztahů v oblasti až do poloviny desátých let tohoto století –byť z původního znění zůstaly fragmenty. Podstatnější však je, neuvedení zásadní zkušenosti konce 80. tých a 90. let minulého století. Pečovatelská služba byla spolu s tzv. ústavní péčí – de iure jedinou zákonem aprobovanou službou u nás!

V závěru jsou zmíněny problémy pečovatelských služeb. Veškeré poznatky jsou čerpány ze základních pramenů. Ve výčtu „aktuálních problémů pečovatelských služeb“ je možno opět polemizovat použité množné číslo -ale zásadnější je, že se zde již objevuje první hodnocení „ekonomických aspektů“ rozvoje pečovatelské služby – jak je potom ještě více akcentováno v následující části.

V těchto částech práce autorka z hlediska tvorby DP postupuje správně – přebírá tvrzení „osvědčených“ autorů (např. Průša, Jabůrková, Kašpárek, postupně např. i Horecký ad.). De facto se jako leitmotiv v pracích těchto autorů (u Průši ne ve všech) objevuje různá varianta následujícího názoru „uživatelé služeb příspěvek na péči nevracejí registrovaných poskytovatelům sociálních služeb“. Podtitulem tohoto tvrzení bývají úvahy o případném „zneužívání příspěvku na péči“, následované úvahami o „nových modelech“ financování apod. Autorka k tomu i na str. 46 a dalších. K tam uvedeným názorům citovaných autorů (Průša, Horecký): formou veřejných služeb jsou i dopravní služby. Určitě se nikdo nepozastavuje nad tím, že by výstavbu dálnic a železnic u nás hradili toliko či výhradně „uživatelé“. Cena dálniční známky alter. jízdenky na vlak by stoupla tisícinásobně. V případě sociálních služeb jsou – z jistých důvodů – tyto argumenty potlačovány.

Nad rámec vlastního posudku – náměty pro autorčino další odborné působení:

Oponent v této části s autory nesouhlasí a uvádí, že celá věc je zásadně složitější (viz kritéria pro přiznání příspěvku na péči a dřívější nezvládnání „úkonů soběstačnosti a péče o vlastní osobu“ či dnes redukovaných na deset posuzovaných oblastí“. K tomu je třeba připočíst dva zřetelné axiomy:

- Nedostatečnost veřejných služeb zvládnout zvyšující se „nápor“ uživatelů
- Analogickou povinnost veřejné správy zajistit teritoriální i časovou a věcnou dostupnost služeb při jakémkoliv omezení užití PnP na formální poskytovatele, a k tomu:
- Jasnou filosofii zákona č. 108/2006 Sb. plédujícího pro neformální – „domácí“ péči.

V kontextu těchto zjištění autorka jistě správně rozezná, kdy se v uvedených tvrzeních autorů objevuje nezaujatý odborný přístup, a kdy jde spíše o proklamace „odborového sdružení poskytovatelů služeb“ nebo dokonce o „plnění státní zakázky státem placeným ústavem“.

K tomu srov. marginálii: příprava zákona o sociálních službách byla velmi složitá. Tvůrci zákona – tehdejší MPSV zcela nesprávně předpokládalo nákladovost příspěvku na péči na 8,9 mld. korun. Oponent patřil mezi ty, kteří poukazovali na „chiméru“ této cifry. Náklady již dosáhly cca 20 mld. korun. Proto sílí volání „politického establishmentu“ po prokázání „nesprávného použití příspěvku na péči“.

Konečně již laicky: je-li příslušná osoba uznána veřejnou autoritou neschopnou zvládat tu či onu agendu – oblast svého života – potom je jasné, že, bylo-li posouzení správné – ji zvládnout nemůže a musí ji zabezpečit někdo jiný...

Autorka sama správně uvádí pasáž o nebezpečnosti „monopolu“ i v sociálních službách....

Poslední podkapitola dizertační práce se konkrétně zabývá aspekty ovlivňujícími vybavenost regionů pečovatelskými službami. Dále autorka stručně nastiňuje metody, které pomohou zajistit vybavenost regionů sociálními službami (tedy i pečovatelskou službou).

Avšak v uvedených oblastech v teoretickém ukotvení postrádáme proponovaný aspekt „navyšování počtu uživatelů a zvyšování počtů úkonů (viz výše cíle práce).

V části věnované demografické prognóze by vhodněji působilo uvedení grafu či přehledné tabulky. Je jich dostatek v pramenech Českého statistického ústavu. Jde o to, že dopad zpracované DP jistě se nebude týkat roku 2065 – ale mohla přinést potřebné údaje např. pro rok 2020, 2025 či 2030 – tedy – z pohledu plánování veřejných služeb „zanedlouho“. Obdobná připomínka- doporučení se váže k údajům na str. 44 – zřizovatelé pečovatelské služby. Přece jen budou stále dominantní obce. To vše lze nalézt v pramenech odboru sociálních služeb MPSV nebo také v registru poskytovatelů sociálních služeb.

Praktická část dizertační práce je uvedena předmětem, cíli práce a hypotézami. Dále v textu autorka provádí operacionalizaci jednotlivých pojmů.

Autorka v úvodu práce zmiňuje rozvoj pečovatelské služby, kam řadí navyšování počtu uživatelů, zvyšování využívání úkonů, rozvoj časové a územní dostupnosti služby, zvyšování kvality poskytovaných služeb a zlepšení systému financování.

Oponent rozumí důvodům (str. 55) pro něž autorka nechala „stranou“ financování jako významný aspekt rozvoje pečovatelské služby. Na druhé straně by bylo vhodnější tento krok uvést již v úvodu, kde se s „daným systémem financování“ počítá.

Praktická část práce

Jistě nejen pro oponenta představuje vlastní a stěžejní část DP – prokazuje autorovu/autorčinu orientaci v problému. Schopnost zvolení adekvátní metodologie šetření a další aspekty.

Základní hodnocení této části práce: přináší obrovskou sumu údajů a informací, které svědčí o zájmu autorky o zvolenou oblast. Zajištění tohoto souboru dat znamenalo jistě nemalé vypětí. V řadě případů se jedná o unikátní soubory dat.

Právě proto, že se jednalo o práci sledující hned tři dílčí cíle –a jim odpovídající samostatná šetření, bylo žádoucí poněkud více propracovat metodologii šetření, způsob interpretace výsledků. Řada zjištění – tvrzení – údajů – není dostatečně popsána ani v metodologii, ani v diskusi samé. Jako příklad uvádím údaj o „úrovni rozvodovosti“ jako jednoho z faktorů jež (možná) ovlivňují rozvoj (poptávku) pro pečovatelské službě. Poprvé zmíněno je na str. 61 – bez vysvětlení co se tímto údajem – parametrem – myslí. Dále od str. 69 v každé krajské tabulce a následně na str. 114 v diskusi. Nikde není vysvětlen prostý údaj „úroveň

rozvodovost“ jak je uveden v příl. č. 4 tab. č. 4. Zcela konkrétně: o jaká procenta – k jakému celku se jedná?? A dále Jak byl stanoven vypočítaný korelační koeficient (např. str. 69 a dále). Jedná se o možná o samozřejmosti pro autorku, jež „pohlčena tématem“ nepovažovala za vhodné se těmto „drobnostem“ věnovat. Je to však na škodu srozumitelnosti a přehlednosti práce. Samozřejmě lze za uvedenou „úroveň rozvodovosti“ možno dosadit další sledované údaje.

V části 4.2 praktické části lze ocenit široký záběr na poskytovatele služeb, tj. dosažená návratnost (při splnění dalších podmínek – které ovšem v metodologii rovněž nejsou více přiblíženy – reliabilita – validita??) Dobře je popsán zkoumaný vzorek – opět námět: nebylo by přehlednější použít tabulky? (str. 66 a 67).

Ocenit je třeba diskusi, která je široká, opět vychází z řady dalších stanovisek a pramenů. Což lze na jedné straně ocenit – a na druhé straně zmínit i možnost „oddělit“ do samostatné části – zjištění vlastní autorčino – komparace případných dalších šetření...

Hodnotit expertní anketu je svého druhu nadbytečné. Tvoří logický doplněk kvantitativních měření.

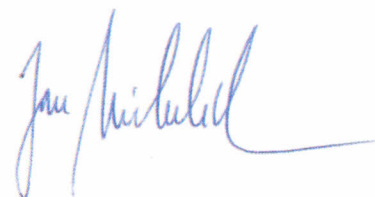
Co tedy praktická část práce prokázala – přinesla?

Zjištění, že existuje určitá závislost mezi sledovanými charakteristikami (aspekty) a rozvoje pečovatelské služby na daném území. Nezaznamenala celorepublikově platnou korelaci sledovaných jevů, upozornila na krajská, tedy regionální specifika. Protože kraj jako samosprávné území v oblasti sociálních služeb bude realizovat stále více aktivit tzv. přenesené působnosti – je tento pohled přínosný. Přináší pohled určité části managementu pečovatelské služby a jejich hodnocení podmínek realizace této sociální služby dle tzv. „nové“ legislativy.

Shrnutí:

Práce jako celek splňuje podmínky pro tento druh publikací. Je možno ji doporučit k obhajobě a autorce oponent doporučuje soustředit se na vysvětlení námětů a připomínek v posudku disertační práce uvedených.

V Olomouci, 15. září 2014

**doc. Mgr. PaedDr. Jan Michalík, Ph.D.
Ústav speciálně pedagogických studií PdF
Univerzita Palackého v Olomouci**

Posudek oponenta disertační práce

Student: **Mgr. Petra Formánková**

Název práce: **Vybrané aspekty rozvoje pečovatelské služby
v České republice**

Oponent: **doc. Ing. Ladislav Průša, CSc.**

Aktuálnost zvoleného tématu

Téma předložené disertační práce je v současné době vysoce aktuální. Stárnutí populace, které se projevuje prakticky ve všech evropských státech vysokým nárůstem počtu osob v poproduktivním věku, je pro tyto státy velkou výzvou. Tuto skutečnost je potřeba mít na zřeteli při hodnocení všech opatření týkajících se nejenom problematiky sociálních služeb a sociální politiky, ale i politiky zaměstnanosti, protože právě oblasti sociálních služeb (a související ošetrovatelské péče) budou moci absorbovat velké množství kvalifikované pracovní síly nezbytné pro zajištění všech kvalitních forem péče. S politováním je nutno konstatovat, že na tuto skutečnost není ČR doposud dostatečně připravena. Před osmi lety přijatý dlouho očekávaný nový zákon o sociálních službách sice do života uvedl prakticky všechny moderní atributy, které jsou zakomponovány do řady právních norem ve většině zemí Evropské unie (registrace poskytovatelů sociálních služeb, povinnost koncipovat standardy kvality poskytovaných služeb, princip inspekce sociálních služeb, povinnost celoživotního vzdělávání pracovníků v sociálních službách, ...), nicméně nevytvořil očekávané dynamické prostředí, které by stimulovalo rozvoj spektra nabízených služeb. Závislost poskytovatelů sociálních služeb na přiznání dotací ze státního rozpočtu (na které není právní nárok) a limitování maximální výše úhrad klienta za poskytované sociální služby na úrovni, která explicitně vyžaduje přiznání této dotace – to jsou nejpodstatnější nedostatky, které brání žádoucímu rozvoji sociálních služeb a rozšiřování nabídky nových forem péče nebo pomoci.

Stanovené cíle a hypotézy

Jako hlavní cíl své disertační práce si autorka vymezila identifikovat vybrané aspekty ovlivňující rozvoj pečovatelské služby pro seniory a osoby se sníženou soběstačností, přičemž v rámci výzkumného šetření se pokusila nalézt vztah mezi vybranými aspekty pečovatelské služby (zejména územním profilem, legislativními změnami a profilem organizace poskytující pečovatelskou službu) a rozvojem pečovatelské služby (jako hodnotící kritéria autorka vybrala zvyšování počtu uživatelů pečovatelské služby, zvyšování počtu jednotlivých úkonů pečovatelské služby, zlepšování rozvoje časové a územní dostupnosti této služby, vývoj rozsah nabídky poskytovaných fakultativních služeb, zvyšování kvality poskytovaných služeb a zlepšení systému financování pečovatelské služby).

Pro naplnění tohoto cíle si autorka následně vytkla tři dílčí cíle:

- zhodnotit vybrané charakteristiky územního profilu ovlivňující rozvoj pečovatelské služby v jednotlivých krajích České republiky v letech 2000 – 2013,
- posoudit, zda zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a profil organizace poskytující pečovatelskou službu přispěly k rozvoji pečovatelské služby,
- charakterizovat vliv zákona o sociálních službách na poskytování pečovatelské služby.

Statisticky významné souvislosti mezi vybranými determinantami autorka testovala na základě řady dílčích hypotéz vycházejících z obecné hypotézy odvozené z hlavního cíle svého výzkumu. Podle této hypotézy existuje podle názoru autorky mezi výše uvedenými vybranými aspekty pečovatelské služby a jejím rozvojem souvislost. Jsem přesvědčen, že zvolené dílčí hypotézy byly stanoveny objektivně tak, aby mohly reálně charakterizovat vztah mezi autorkou vybranými aspekty pečovatelské služby a jejím rozvojem.

Podle mého názoru je klíčovým aspektem ovlivňujícím rozvoj nejenom pečovatelské služby, ale všech sociálních služeb problematika jejich financování. Vzhledem k tomu, že této problematice je v odborné literatuře věnována dlouhodobá pozornost, autorka explicitně v textu (viz str. 55) uvádí, že se této problematice záměrně nevěnuje, neboť by předložená práce postrádala inovativní charakter.

Metodika

Pro naplnění definovaných cílů disertační práce autorka zvolila odlišné metody výzkumu s ohledem na jednotlivé dílčí cíle.

Pro naplnění prvního dílčího cíle autorka vychází z kvantitativního výzkumu, kdy na základě sekundární analýzy dat analyzuje všechny podstatné statistické prameny,

kteře se k tomuto okruhu vztahují (jedná se o údaje ČSÚ, ÚZIS, MPSV). Pro statistické zpracování těchto údajů byl využit Spearmanův korelační koeficient, pro zamítnutí nulové hypotézy byla stanovena jako hladina významnosti 5 %, vyhodnocení získaných dat bylo provedeno v programu SPSS.

Rovněž pro naplnění druhého dílčího cíle autorka zvolila kvantitativní výzkum, kdy pomocí metody dotazování u vedoucích pracovníků pečovatelské služby ve všech krajících ČR získávala prostřednictvím e-mailové korespondence potřebné údaje týkající se hodnocení územní dostupnosti pečovatelské služby, poskytovaných činností a kvality a financování pečovatelské služby. Pro statistické zpracování těchto údajů byly zvoleny testy nezávislosti v kontingenčních tabulkách (Pearsonův chí-kvadrát test) a analýza adjustovaných reziduí, která určuje významnost odchylek dat a očekávaných hodnot. I v tomto případě autorka u všech testů stanovila jako hranici pro zamítnutí nulové hypotézy na 5 % hladině významnosti, vyhodnocení získaných dat bylo provedeno v programu SPSS.

Pro naplnění třetího dílčího cíle autorka zvolila metodu kvalitativního výzkumu s využitím metody dotazování pomocí expertního rozhovoru tak, aby interpretací informací od odborníků z terénu mohla porozumět širším souvislostem zkoumaného problému. Témata rozhovoru přitom stanovila tak, aby během setkání získala informace, na jejichž základě by mohla posoudit, zda přispěl nový zákon o sociálních službách podle názoru pracovníků pečovatelské služby ke změnám v jejím poskytování. Jednotlivé otázky směřovaly ke všem klíčovým atributům nového zákona, např. na zhodnocení důsledků vzniku standardů kvality na kvalitu poskytovaných služeb, na systém financování pečovatelské služby, na problematiku vzdělávání pracovníků v sociálních službách, na otázky územní dostupnosti pečovatelské služby, atd. Výsledky této části výzkumu jsou zpracovány formou případové studie na CD, která je nedílnou součástí práce.

Zpracování získaných dat, výsledky

Poznatky získané z analýzy jednotlivých částí práce autorka velmi přesně a přehledně prezentuje ve 4. kapitole své práce, tyto poznatky dále v kapitole 5 konfrontuje s poznatky dalších autorů, vč. zahraničních. Všechny zkoumané oblasti je přehledně zpracovány v tabulkách a následně jasně a srozumitelně komentovány. Z tohoto pohledu nemám ke zpracování získaných dat ani prezentaci získaných poznatků žádné výhrady.

Nové poznatky, které byly dosaženy v disertační práci

Předložená disertační práce přináší značné množství nových poznatků, které doposud nebyly v české odborné literatuře verifikovány. Na základě rozboru statických podkladů

autorka dokládá, že na území ČR existují významné rozdíly mezi charakteristikami územního profilu a počtem uživatelů pečovatelské služby. Přes tuto různorodost autorka identifikovala několik společných charakteristik, které ovlivňují rozvoj pečovatelské služby v naší zemi. Autorka je toho názoru, že tato skutečnost je důsledkem toho, že vybrané charakteristiky se v mnoha ohledem prolínají a není tak možno určit, který z faktorů má převažující vliv.

Počet uživatelů pečovatelské služby je velmi výrazně ovlivňován počtem osob starších 65 let, přičemž v jednotlivých krajích je tento vztah determinován dopravní dosažitelností a problémovou dostupností odlehlých venkovských území (zejména kraj Zlínský a Ústecký), popř. úrovní nezaměstnaností, existencí sociálně patologických jevů, úrovní rozvodovosti a odchodem kvalifikované síly z těchto regionů. Na rozsah poskytované péče má vliv i skutečnost, jaké je struktura poskytovaných služeb v jednotlivých regionech, zejména pak skutečnost, že chybějící kapacity v pobytových zařízeních pro seniory nejsou saturovány péčí v jiných formách sociálních, popř. zdravotních služeb. Definované hypotézy se autorce podařilo potvrdit, naprosto správně však uvádí, že získané výsledky nelze generalizovat na celý výzkumný soubor, neboť statisticky významné vazby jsou prokázány vždy pouze v několika krajích.

Z hlediska dostupnosti pečovatelské služby autorka statisticky verifikovala aktuální problémy, které přijetí nového zákona o sociálních službách neodstranilo. V tomto smyslu byla vyvrácena hypotéza, že přijetím tohoto nového zákona došlo ke statisticky významnému zvýšení územní dostupnosti pečovatelské služby. Autorka tuto skutečnost velmi dobře dává do souvislosti s důsledky II. fáze reformy veřejné správy, která v mnohých směrech – v rozporu s původními cíli – snížila dostupnost některých veřejných služeb.

Z analýzy výsledků tohoto šetření vyplývá, že dostupnost pečovatelské služby se po přijetí nového zákona o sociálních službách statisticky významně nezvýšila, přičemž se ale zvýšila její dostupnost v sídlech jednotlivých organizací, naopak na území správního obvodu ji respondenti hodnotí jako nedostupnou nebo obtížně dostupnou. Vzrostla kvalita poskytovaných pečovatelských služeb, nicméně snaha o zvýšení územní popř. časové dostupnosti pečovatelských služeb je zjevná pouze o organizacích zřízených kraji, církvemi a v některých aspektech těž nestátními neziskovými organizacemi. Organizace, které jsou zřizovány obcemi, se orientují prioritně na poskytování služeb pro občany daných obcí. Tato skutečnost je významně determinována skutečností, že pečovatelská služba, stejně jako všechny sociální služby, jsou poskytovány v samosprávné působnosti jednotlivých obcí měst a krajů.

Autorka statisticky potvrdila, že po přijetí nového zákona o sociálních službách došlo k významnému zvýšení kvality poskytovaných sociálních služeb a identifikuje faktory, které ji k tomuto závěru vedou. Autorka rovněž došla k závěru, že významným prvkem, který ovlivňuje využívání jednotlivých úkonů pečovatelské služby, je velikost obce.

V tomto smyslu statisticky potvrdila některé dřívější poznatky, hovořící o tom, že s rostoucí vzdáleností od přirozených center jednotlivých regionů se snižuje dostupnost jednotlivých veřejných služeb.

Přestože explicitně autorka v práci uvedla, že se nebude věnovat problematice systému financování sociálních služeb, nemohla se v rámci kvantitativního výzkumu této problematice vyhnout. Z provedené statistického vyhodnocení vyplývá, že v rámci dotačního řízení je významným faktorem právní forma poskytovatele služby, což ukazuje, že dříve definované principy dotačního řízení nejsou v praxi dodržovány. Přitom z dalších souvisejících rozborů vyplývá, že jsou to právě ty organizace, který systém financování považují za nevyhovující, které služby zajišťují na podstatně širším spádovém regionu než organizace zřizované obcemi, které se soustřeďují na poskytování služeb zpravidla v obci, kde mají sídla, popř. v nejbližším spádovém území a systém financování tolik nekritizují.

Pozitivně je nutno rovněž hodnotit i poznatky, k nimž autorka došla v rámci kvalitativního výzkumu v rámci dotazování vedoucích pracovníků pečovatelské služby. Na základě těchto rozhovorů autorka konstatuje, že přijetí zákona o sociálních službách bylo přínosným krokem zejména z hlediska důrazu na kvalitu poskytovaných služeb, individuální přístup k jednotlivým klientům a z hlediska nastavení kontrolních mechanismů. Přitom však současně upozornila na některé problémy, které provádění inspekci kvality sociálních služeb doprovázejí, zejména na skutečnost, že je často vykonávána neodbornými pracovníky bez praxe a na enormní množství administrativy, které ji doprovázejí. Nejzávažnější nedostatky zákona o sociálních službách jsou spatřovány v oblasti financování, v důsledku čehož nedochází k nárůstu počtu uživatelů pečovatelské služby, nedochází ke zvyšování územní dostupnosti služby, naopak po r. 2010 se snižuje rozsah využívaných služeb.

Připomínky

K předložené disertační připomínky nemá žádné zásadní připomínky. Autorka prokázala hluboké profesionální zkušenosti v této oblasti výzkumu, poznatky, které získala v průběhu zpracování disertační práce, průběžně prezentovala v odborné literatuře. Při zpracování práce vycházela ze široké spektra odborné literatury (17 stran použitých zdrojů), kterou v rámci předloženého textu v souladu se standardy vědecké práce hojně citovala (celkem 428 odkazů na literaturu).

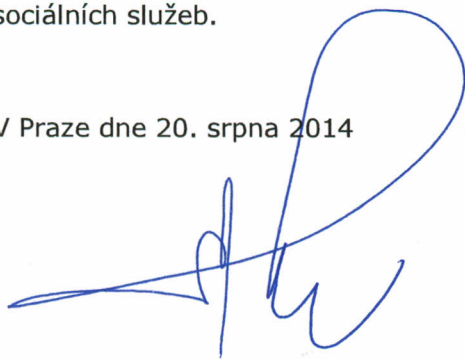
Z formálního hlediska lze upozornit pouze na skutečnost, že tabulky nejsou v celé práci číslovány souhrnně, ale v každé z kapitol 4.1 – 4.3 samostatně, což může v některých případech (zejména pokud se jedná o odkazy na tyto tabulky) způsobit jisté dílčí komplikace.

Domnívám se rovněž, že závěry, k nimž autorka dospěla v kapitole 5.3 (str. 137) nelze označit za "hypotézy", podle mého názoru se jedná o "tvrzení", k nimž autorka dospěla na základě rozboru získaných poznatků.

Závěr, vč. doporučení pro praxi

Na základě výše uvedených hodnocení a poznámek konstatuji, že předložená disertační práce Mgr. Petry Formánkové "Vybrané aspekty rozvoje pečovatelské služby v České republice" splňuje požadavky kladené na tento typ prací, a proto doporučuji tuto práci k obhajobě před příslušnou komisí. Současně doporučuji celou práci publikovat v knižní podobě tak, aby se se získanými poznatky měla možnost seznámit široká veřejnost a klíčové poznatky prezentovat na odborných konferencích zaměřených na poskytování sociálních služeb.

V Praze dne 20. srpna 2014

A handwritten signature in blue ink, consisting of a large loop at the top and a series of connected strokes below, ending in a horizontal line.